

Cikkismertetés: Milyen intézkedésekkel javítható az iskolai étkeztetés? A téma társadalmi-ökológiai megközelítése

Article review: What measures improve school meals? A social-ecological approach

Ismertető: Kaposvári Csilla

Ismertetett cikk: Cohen, J. F. W., Hecht, A. A., Hager, E. R., Turner, L., Burkholder, K., & Schwartz, M. B. (2021). Strategies to Improve School Meal Consumption: A Systematic Review. *Nutrients*, 13(10), 3520. doi: [10.3390/nu13103520](https://doi.org/10.3390/nu13103520)

Kulcsszavak: iskolai táplálkozási környezet; iskolai étkeztetés; táplálkozás; oktatás; társadalmi-ökológiai megközelítés

Keywords: school food environment; school meals; nutrition; education; social-ecological approach

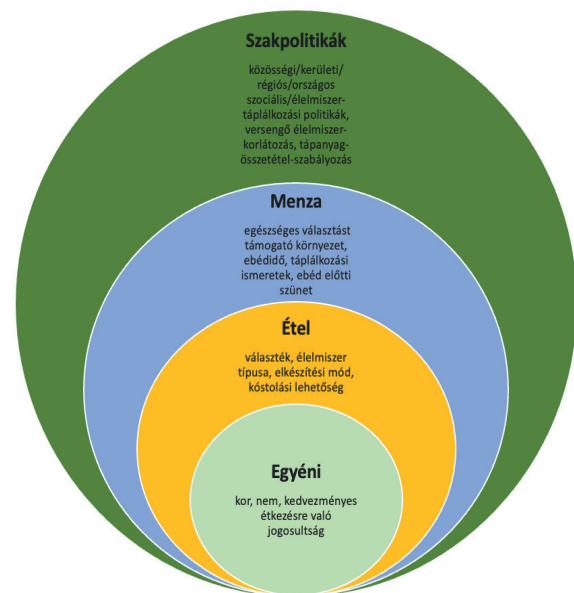
Beküldve: 2022. 05. 01. | Elfogadva: 2022.07.01. | doi: <https://doi.org/10.24365/ef.8495>

Az egészséges iskolai étkeztetés fontos szerepet játszik a gyermekek táplálkozásának javításában és hozzájárul az egészséggyenlőtlenségek csökkentéséhez is. Annak érdekében, hogy minél több gyermek férjen hozzá az egészséges ételekhez az iskolákban, többféle beavatkozás és szakpolitika hatásosságát vizsgálták.

MILYEN ELMÉLETI KERETBŐL INDULT KI A KUTATÁS?

A szisztematikus áttekintés elméleti kerete egy társadalmi-ökológiai megközelítés volt [1. ábra]. Eszerint az iskolai étkeztetés igénybevételét több, egymással összefüggésben lévő tényező határozza meg. Ezek az egyéni tényezők, az étellel kapcsolatos tényezők, az iskolai táplálkozási környezet (menza) és a tágabb szakpolitikai keretek.

1. ábra: Az iskolai étkeztetést befolyásoló tényezők társadalmi-ökológiai keretrendszere

Forrás: saját szerkesztés az ismertetett cikk alapján

A modell szerint egyéni szinten olyan tényezők lehetnek hatással, mint a kor, a nem, kedvezményes vagy ingyenes iskolai étkezésre való jogosultság a család anyagi helyzete alapján, valamint az egyéni ételpreferenciák, a korábbi étkezési tapasztalatok és családi szokások. Az ételek szintjén az ételkészítési és tálalási módnak lehet hatása egy-egy ételcsoport fogyasztására, például a szeletelt gyümölcsök, zöldségek tálalása növelheti a fogyasztást. Az ízletesség szerepét is gyakran vizsgálták, például a nagyobb választék vagy a kóstolási lehetőség hatását a kedvelt ételek kiválasztására, valamint a kulturális megfelelőség szempontjait is. A menza szinthez tartozik az egészséges választást megkönnyítő buzdító (*nudging*) vagy az ún. „tervezett választás” (*choice architecture*) szempontokat alkalmazó iskolai környezet kialakítása. Utóbbira példa az USA-ban egy időben elterjedt ún. Vonzóbb Menza (*Smarter Lunchroom*) mozgalom, amely a menza és az ételek díszítését, figyelemfelhívó, vonzó bemutatását alkalmazta, például színes gyerekrajzok kerültek a zöldségekről, gyümölcsökről a menza falára, vagy az ételek vicces elnevezése is ezt segítette. A menzához tartozó jellemzők közé tartozik továbbá például az ebédlő iskolán belüli elhelyezkedése, az étkezésre rendelkezésre álló idő, a táplálkozási ismeretekkel és készségekkel kapcsolatos oktatás megléte, az iskolakert, a gyakorlati főzőkonyha lehetősége. Korábbi kutatások alapján az iskolai szüneteknek az ebédhez viszonyított időzítése is hatással volt az étkezésre. Szakpolitikai szinten helyi vagy országos táplálkozás- és ételmezésügyi, szociális szabályozás vagy program említhető az iskolai étkeztetés terén (pl.: tápanyag-összetételre vonatkozó előírások, iskolai táplálkozás-egészségügyi ajánlások, kedvezményes vagy ingyenes iskolai étkezés elérhetősége, például helyi szociális-jóléti programok keretében). Ide tartoznak továbbá az ún. versengő ételekre vonatkozó szabályozások is, amelyek az iskolai étkeztetésen kívüli élelmiszerek elérhetőségének korlátozását célozzák az iskolák területén, mint például az iskolai büfé vagy étel-/ital automata, amely alternatív élelmiszerválasztékot biztosít az egészséges iskolai étkeztetéssel szemben.

HOGYAN KÉSZÜLT A SZISZTEMATIKUS ÁTTEKINTÉS?

A szakirodalmi áttekintés célja az volt, hogy értékeljék az iskolai étkeztetés igénybevételének

növelését célzó beavatkozások, kezdeményezések, szakpolitikák eredményeit. A kutatók négy elektronikus szakirodalmi adatbázisban folytattak keresést 2021 májusában. Összesen 4 423 angol nyelvű szakirodalomból 96 cikk felelt meg a beavatgatási kritériumoknak, ezek képezték az áttekintés alapját.

MELY BEAVATKOZÁSOK BIZONYULTAK HATÁSOSNAK?

A szerzők megállapították, hogy az áttekintett kutatások nagy része az alábbi stratégiákat találta hatásosnak az iskolai étkeztetés igénybevételének növelésében: (1) többféle menüajánlat, (2) ízletes és a kulturális szempontokat figyelembevevő receptek, (3) előre felszeletelt gyümölcsök tálalása, (4) a zöldséget, gyümölcsöt kipróbáló gyermekek megjutalmazása, (5) hosszabb étkezési szünet (min. 30 perc) biztosítása a diákoknak, (6) ebéd előtti szünet beiktatása, és (7) a versengő ételekhez való hozzájutás korlátozása az iskolákban. A szakirodalmi áttekintés nem talált egyértelmű bizonyítékot arra vonatkozóan, hogy a táplálkozással kapcsolatos hagyományos oktatás és/vagy a kóstolási lehetőség biztosítása a diákok számára hatásos lenne, bár a cikk kiemeli, hogy a menzán kívüli oktatásnak számos előnyét dokumentálták. Az áttekintés nem talált tudományos bizonyítékot arra vonatkozóan, hogy az ún. „tervezett választás” (*choice architecture*) technikák önmagukban hatásosak lennének egy-egy élelmiszer fogyasztásának növelése tekintetében. A szerzők kiemelték, hogy nagyobb számú kutatás szükséges olyan technikák eredményességének megítélésére, mint például az ételek sorrendjének változtatása (zöldségek a főételek előtt), vagy helyi/kerületi jóléti, szociális programok bővítése, valamint hosszabb távú kutatásokra van szükség az ízesített tejek/tejtermékek elérhetőségének korlátozását célzó intézkedések értékelésére is. Összességében elmondható, hogy többféle bizonyítottan hatásos intézkedés ismert helyi, állami és szövetségi szinten az egészséges iskolai étkeztetésben való részvétel és fogyasztás növelésére.

AJÁNLÁSOK A HAZAI SZAKEMBEREK SZÁMÁRA

Az iskolai étkeztetés a közétkeztetés kiemelt területe, mivel a gyermekek idejük jelentős részét az iskolában töltik, az iskolai táplálkozás-egészségügyi környezet – beleértve a közétkeztetést, a büféket, az étel-/ital automatákat, az étkezési kultúrát, a kiegyensúlyozott iskolai táplálkozással kapcsolatos oktatást – nagy hatással van az elfogyasztott ételekre. Az ismertetett cikkben bemutatott eredmények alátámasztják, hogy az iskolai közétkeztetés és az ott biztosított egészséges ételek megkedveltetését számos, több területen ható intézkedéssel lehet javítani.

Hazánkban a közétkeztetés egészségesebbé tételét célzó szakpolitikai terület újabb elemmel bővült a „Közétkeztetés tárgyú közbeszerzések tekintetében alkalmazandó eljárások sajátos szabályairól szóló” 676/2020. (XII. 28.) Kormányrendelet megjelenésével. A rendelet többek között előírja, hogy az ajánlatkérő a szerződés feltételeként köteles előírni, hogy milyen mértékben kell a beszerzett termékeket rövid ellátási láncban, helyi termelőtől beszerezni. Közétkeztetési szolgáltatások tekintetében az ajánlatkérő nem alkalmazhatja a legalacsonyabb ár szempontját. Az ajánlatkérő az értékelés során a rendeletben meghatározott szempontok közül hármat köteles választani, amelyek többek között az ellátási láncban beszerzett termékek kötelező mértékű teljesítését meghaladó vállalásra, a rövidebb szállítási időtartamra, a fogyasztói visszajelzési rendszerek bevezetésére, a táplálkozás-egészségügyi előírásokról szóló rendelet előírásain túli zöldség-gyümölcs, teljes kiőrlésű gabona alapú élelmiszer mennyiségek, valamint a diétás étkeztetés biztosítására vonatkoznak.

Köszönetnyilvánítás: A cikkismertetés az „NKFIH K-18, 128925” A gyermek közétkeztetés társadalmi beágyazottsága. Kérdések és lehetőségek” című pályázat keretében jött létre.

HIVATKOZÁSOK

676/2020. (XII. 28.) Korm. Rendelet a közétkeztetés tárgyú közbeszerzések tekintetében alkalmazandó eljárások sajátos szabályairól. Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye.

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2000676.kor>

Cohen, J. F. W., Hecht, A. A., Hager, E. R., Turner, L., Burkholder, K., & Schwartz, M. B. (2021). Strategies to Improve School Meal Consumption: A Systematic Review. *Nutrients*, 13(10), 3520. doi: [10.3390/nu13103520](https://doi.org/10.3390/nu13103520)

Információk a szerzőről

Kaposvári Csilla

Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kar, Doktori Iskola, Pécs
kacsilla@yahoo.com